

ЕВРОПЕЙСКИ ПАРЛАМЕНТ PARLAMENTO EUROPEO EVROPSKÝ PARLAMENT EUROPA-PARLAMENTET
EUROPÄISCHES PARLAMENT EUROOPA PARLAMENT ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ EUROPEAN PARLIAMENT
PARLEMENT EUROPÉEN PARLAIMINT NA HEORPA PARLAMENTO EUROPEO EIROPAS PARLAMENTS
EUROPOS PARLAMENTAS EURÓPAI PARLAMENT IL-PARLAMENT EWROPEW EUROPEES PARLEMENT
PARLAMENT EUROPEJSKI PARLAMENTO EUROPEU PARLAMENTUL EUROPEAN
EURÓPSKY PARLAMENT EVROPSKI PARLAMENT EUROOPAN PARLAMENTTI EUROPARLAMENTET

Dyrekcja Generalna ds. Polityk Wewnętrznych Unii Europejskiej

**Departament B Polityka Strukturalna i Polityka Spójności
ROZWÓJ REGIONALNY**

**Działania uzupełniające do agendy terytorialnej
i karty lipskiej:
w kierunku europejskiego programu działania na rzecz
rozwoju przestrzennego i spójności terytorialnej**

Notatka ad hoc

IP/B/REGI/FWC/2006-166-Lot 05-C02-SC01

13/12/2007

PE 397.237

PL

Opracowanie zostało zamówione przez Komisję Rozwoju Regionalnego Parlamentu Europejskiego.

Niniejszy dokument jest opublikowany w następujących językach:

- Oryginał: EN

- Tłumaczenie(a): DE, FR

Streszczenie dokumentu jest opublikowane w następujących językach:

BG, CS, DA, DE, EL, EN, ES, ET, FI, FR, HU, IT, LT, LV, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SL, SV

Autor(rzy):	Isabel Naylor	(ÖIR-Managementdienste GmbH)
	Peter Schneidewind	(ÖIR-Managementdienste GmbH)
	Gabriele Tatzberger	(Österreichisches Institut für Raumplanung/Austriacki Instytut ds. Studiów Regionalnych i Planowania Przestrzennego)

Osoba kontaktowa z ramienia instytucji: Ivana Katsarova
Departament B: Polityka Strukturalna i Polityka Spójności
Parlament Europejski
B-1047 Bruksela
e-mail: ipoldepb@europarl.europa.eu

Rękopis ukończony w grudniu 2007 r.

Niniejsze opracowanie jest dostępne w Internecie pod następującym adresem:
www.europarl.europa.eu/activities/expert/eStudies.do?language=EN

Bruksela, Parlament Europejski, 2007 r.

Opinie wyrażone w niniejszym dokumencie oddają wyłącznie przekonania autora i nie muszą odzwierciedlać oficjalnego stanowiska Parlamentu Europejskiego.

Powielanie i tłumaczenie dla celów niekomercyjnych jest dozwolone, pod warunkiem podania źródła oraz uprzedniego zawiadomienia wydawcy, który winien otrzymać kopię publikacji.

ЕВРОПЕЙСКИ ПАРЛАМЕНТ PARLAMENTO EUROPEO EVROPSKÝ PARLAMENT EUROPA-PARLAMENTET
EUROPÄISCHES PARLAMENT EUROOPA PARLAMENT ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ EUROPEAN PARLIAMENT
PARLEMENT EUROPÉEN PARLAIMINT NA HEORPA PARLAMENTO EUROPEO EIROPAS PARLAMENTS
EUROPOS PARLAMENTAS EURÓPAI PARLAMENT IL-PARLAMENT EWROPEW EUROPEES PARLEMENT
PARLAMENT EUROPEJSKI PARLAMENTO EUROPEU PARLAMENTUL EUROPEAN
EURÓPSKY PARLAMENT EVROPSKI PARLAMENT EUROOPAN PARLAMENTTI EUROPAPARLAMENTET

Dyrekcja Generalna ds. Polityk Wewnętrznych Unii Europejskiej

Departament B: Polityka Strukturalna i Polityka Spójności
ROZWÓJ REGIONALNY

**Działania uzupełniające do agendy terytorialnej
i karty lipskiej:
w kierunku europejskiego programu działania na rzecz
rozwoju przestrzennego i spójności terytorialnej**

Treść:

Niniejsza notatka ad hoc dokonuje szczegółowej analizy skutków, jakie agenda terytorialna oraz karta lipska wywarły na polityczny proces decyzyjny w UE. Zamieszczono w niej przegląd kwestii i terytorialnych wyzwań stojących przed UE, a także prezentację terytorialnego wymiaru bieżących strategii politycznych UE. W notatce przedstawiono pogłębioną analizę wybranych działań na rzecz poprawienia spójności terytorialnej oraz zgłoszono szereg zaleceń dotyczących przyszłych działań.

IP/B/REGI/FWC/2006-166-Lot 05-C02-SC

PE 397.237

PL

Streszczenie

W maju 2007 r. ministrowie państw członkowskich Unii Europejskiej odpowiedzialni za planowanie przestrzenne przyjęli dokument zatytułowany *Agenda terytorialna Unii Europejskiej: w kierunku bardziej konkurencyjnej i zrównoważonej Europy zróżnicowanych regionów* (agendę terytorialną) oraz *kartę lipską nt. zrównoważonych miast europejskich* (kartę lipską), co miało miejsce na nieformalnym spotkaniu ministrów w sprawie rozwoju miast i spójności terytorialnej, które odbyło się w Lipsku. W oparciu o te dwa dokumenty polityczne niniejsza notatka ad hoc analizuje obecny (przeważający) stan rzeczy w zakresie prowadzenia polityki przestrzennej na szczeblu europejskim oraz proponuje szereg działań postrzeganych jako konieczne dla dalszej poprawy spójności terytorialnej w Europie oraz zrównoważonego rozwoju europejskich regionów.

1) Ocena dokumentów

Oba wspomniane dokumenty wpisują się w ramy długofalowej tradycji planowania polityki przestrzennej i miejskiej na szczeblu UE.

Załącznikiem **karty lipskiej** nt. zrównoważonych miast europejskich była zielona księga Komisji Europejskiej na temat środowiska miejskiego z 1990 r., jak i miejskie projekty pilotażowe (UPP) finansowane z funduszy strukturalnych w okresie kończącym się w 1999 r. W wyniku tych właśnie działań w 2006 r. przyjęto strategię tematyczną w sprawie środowiska miejskiego – która pozwala na wykorzystanie funduszy strukturalnych na wsparcie inwestycji poprawiających jakość środowiska miejskiego – a później także kartę lipską. Karta podkreśla wagę miast w opracowywaniu przyszłych strategii politycznych UE. Jej znaczenie bierze się zwłaszcza z faktu, że ministrowie będący jej sygnatariuszami zobowiązali się do zapoczątkowania w swoich krajach dyskusji na temat możliwości włączenia kwestii urbanistycznych do polityk na różnych szczeblach. Karta wzywa też do powszechniejszego stosowania przez miasta zintegrowanej polityki rozwoju miejskiego, kładąc nacisk na:

- tworzenie i zapewnianie przestrzeni publicznych o wysokiej jakości;
- modernizację sieci infrastrukturalnych oraz poprawę wydajności energetycznej;
- aktywną politykę innowacyjną i kształcenia;
- wspieranie kryzysowych obszarów miejskich.

Agenda terytorialna również opiera się na wcześniejszych dokumentach politycznych, wśród których największe znaczenie miała Europejska Perspektywa Rozwoju Przestrzennego (EPRP), przyjęta w 1999 r. Wytyczne polityczne EPRP, mające na celu zrównoważony i trwały rozwój w Europie, znalazły szersze odzwierciedlenie w agendzie terytorialnej w postaci sześciu priorytetów działań rozwoju przestrzennego:

- wzmocnienie policentrycznego rozwoju oraz innowacji poprzez tworzenie sieci współpracy regionów miejskich i miast;
- nowe formy partnerstwa i zarządzania terytorialnego pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi;
- wspieranie regionalnych klastrów konkurencyjności i innowacji;
- wzmacnianie i rozbudowa sieci transeuropejskich;

- wspieranie transeuropejskiego zarządzania ryzykiem z uwzględnieniem efektów zmian klimatycznych;
- wzmocnienie struktur ekologicznych oraz zasobów kulturowych jako wartości dodanej dla rozwoju.

Zauważalna jest wyraźna zmiana – od „nieśmiałych” obaw (w EPRP) do dążenia do konkurencyjności w agendzie terytorialnej. Odpowiada to zmianie paradygmatu w europejskiej polityce regionalnej, która przeszła od tradycyjnego skupiania się na regionach słabych pod względem strukturalnym i znajdujących się w trudnej sytuacji do strategii mających na celu rozwój potencjału i szans wszystkich regionów.

Agenda Terytorialna omawia **wszystkie i różne rodzaje regionów** oraz koncentruje się na wzajemnych relacjach pomiędzy nimi, a także na roli pewnych rodzajów obszarów (np. obszarów przybrzeżnych, górskich itp.) w tych regionach. Mówi też o wyzwaniu, jakim jest koordynacja strategii politycznych UE i państw członkowskich w odniesieniu do ich oddziaływania przestrzennego.

Inaczej rzecz się ma w przypadku karty lipskiej, która dotyczy tylko jednego rodzaju **jednostki terytorialnej** – miast – i koncentruje się wyłącznie na kwestiach dotyczących centrów miejskich. Tutaj kluczowa jest kwestia pomocniczości. Istnieją ogromne różnice poglądów dotyczące tego, czy UE w ogóle powinna – a jeżeli tak, to w jakim zakresie – przejawiać aktywność w tym zakresie i „ingerować”. Jest sprawą sporną, czy „miasta” i ich problemy mogą być omawiane na szczeblu europejskim. Niemniej jednak uznaje się powszechnie, że polityka przestrzenna jest szczególnie widoczna na obszarach miejskich.

Należy zatem stwierdzić, że agenda terytorialna dotyczy spraw bardziej ogólnej natury, natomiast karta lipska odnosi się do konkretnego, choć ważnego przypadku wchodzącego w zakres terytorialnego wymiaru Europy.

2) Wymiar terytorialny, spójność terytorialna, polityka planowania przestrzennego

Choć można sądzić, że słowo „terytorialny” jest przymiotnikiem o zupełnie jasnym znaczeniu, okazuje się, że termin ten w kontekście podejmowania decyzji politycznych w UE jest dość enigmatyczny. Naszym zdaniem trzy terminy przedstawione w tytule niniejszego punktu mają kluczowe znaczenie dla zrozumienia debaty na temat rozwoju przestrzennego w Europie.

Po pierwsze, wymiar terytorialny, będący najszerszym z pojęć, odnosi fakty życia społeczno-gospodarczego do co najmniej jednej z następujących kwestii:

- miejsce i kontekst geograficzny są ważne;
- potrzebne jest zróżnicowanie strategii politycznych w zależności od kontekstu terytorialnego;
- zalecana jest tematyczna integracja różnych polityk sektorowych wraz z oddziaływaniem na pewne miejsca (niezależnie od poziomu oddziaływania);
- zaangażowanie podmiotów ze szczebla niższego niż krajowy (regiony, gminy) jest kluczowe dla pomyślnego zrealizowania strategii oraz przełożenia ich na „regionalny język mieszkańców”.

Agenda terytorialna po raz pierwszy użyła nowego pojęcia spójności terytorialnej i wyjaśniła je. Pojęcie to miało stać się jednym z głównych założeń Traktatu ustanawiającego

Konstytucję dla Europy, wraz ze spójnością społeczno-gospodarczą. Rola spójności terytorialnej jest rozumiana jako:

- skupienie regionalnej i krajowej polityki rozwoju terytorialnego na lepszym wykorzystaniu regionalnego potencjału i kapitału terytorialnego, co jest równoznaczne z poszanowaniem przestrzennej i kulturowej różnorodności Europy oraz korzystaniem z niej;
- lepsze „usytuowanie” regionów w Europie, zarówno poprzez zwiększenie ich znaczenia, jak i przez transeuropejską współpracę mającą na celu usprawnienie regionalnych powiązań i lepszą integrację przestrzenną;
- promowanie spójności strategii politycznych UE mających oddziaływanie terytorialne, zarówno poziome, jak i pionowe, aby wspierały one trwały rozwój na szczeblu krajowym i regionalnym.

Celem polityki spójności terytorialnej jest osiągnięcie bardziej zrównoważonego rozwoju poprzez zmniejszenie istniejących różnic, uniknięcie terytorialnej nierównowagi oraz zagwarantowanie większej spójności polityki regionalnej i polityk sektorowych o oddziaływaniu przestrzennym. W kontekście strategii lizbońskiej polityczne cele na rzecz zwiększenia spójności terytorialnej są następujące:

- poprawa jakości oraz różnorodności/tożsamości centrów miejskich/sieci jako lokomotyw terytorialnego rozwoju w Europie;
- poprawa dostępu oraz terytorialna integracja w UE;
- zachowanie i rozwijanie jakości oraz bezpieczeństwa naturalnych i kulturowych wartości Europy, a także rozwój zrównoważonych powiązań między miastami i obszarami wiejskimi.

Zapisane w traktatach pojęcie spójności terytorialnej uzupełniającej spójność społeczno-gospodarczą da Komisji kluczową rolę w rozwoju odnośnych strategii politycznych. Zadaniem tych strategii będzie znalezienie rozwiązania na konkretne wyzwania stojące przed spójnością terytorialną. Niektóre z tych wyzwań to:

- regionalne dysproporcje i nierównowaga na szczeblu UE oraz krajowym;
- powstawanie przedmieść jako formy nieskutecznej alokacji działalności społeczno-gospodarczej (np. mieszkalnictwo i przewóz pasażerów), ale także związany z tym centralno-peryferyjny układ działalności gospodarczej i koncentracji ludności;
- peryferyjność regionów oraz inne specyficzne cechy geograficzne, np. wyspy, najbardziej oddalone regiony, słabo zaludnione regiony itd., wraz z negatywnymi skutkami, jakie te cechy charakterystyczne wywierają na dostęp do usług publicznych i prywatnych;
- zróżnicowanie północ-południe, zwłaszcza w zakresie wyposażenia w infrastrukturę technologii informacyjnych i komunikacyjnych oraz ich stosowanie;
- ochrona środowiska; zmiany demograficzne o zróżnicowanym przebiegu w zależności od obszaru i dotyczące w sposób nierównomierny słabiej rozwiniętych regionów; wyższe ceny energii, co także w różnoraki sposób odbije się na regionach w zależności od ich obecnego zróżnicowania dostaw energii, struktury gospodarczej i dziedzictwa kulturowego.

Wszystkie one zostały wymienione jako wyzwania terytorialne w dokumencie wprowadzającym do agendy terytorialnej, a lista ta stanowczo nie jest wyczerpująca.

Mimo że istnieje powszechna zgoda co do tego, że wymiar terytorialny jest ważny, nie jest on jednoznacznie uwzględniony w procesie podejmowania decyzji politycznych w UE.

W zależności od znaczenia, jakie ma w nich wymiar terytorialny, możemy wyróżnić trzy grupy strategii politycznych UE. W pierwszej grupie znajdują się te strategie polityczne UE, w których wymiar terytorialny ma nadrzędne znaczenie i nie może zostać nieuwzględniony podczas planowania i oceniania poszczególnych środków i działań, tj.: polityka spójności, wspólna polityka rolna i rozwoju obszarów wiejskich, polityka ochrony środowiska oraz polityka transportowa.

Praktycznie każde kroki podjęte w ramach wspomnianych polityk mają „realne” oddziaływanie, dotykające (wyłącznie) poszczególnych obszarów. Wszystkie środki polityczne wprowadzone w tych dziedzinach są wybiórcze pod względem terytorialnym – w sposób mniej lub bardziej zamierzony.

Druga grupa obejmuje strategie polityczne UE o mniej wyrazistym, ale bardzo ważnym wymiarze terytorialnym: polityka energetyczna, polityka rybacka, polityka morska, polityka rynku wewnętrznego i konkurencji.

Wszystkie one mają ogromne znaczenie dla spójności terytorialnej i mogłyby zostać z łatwością sklasyfikowane jako polityki terytorialne. W tytułowym studium zostały one pokrótce opisane i poddane krótkiej, niewyczerpującej analizie. Mimo że program ESPON 2006 skutecznie podjął pierwszą próbę oceny wymiaru terytorialnego oraz oddziaływania terytorialnego większości wspomnianych strategii politycznych, nie rozwiązał wielu wciąż otwartych kwestii – zarówno conceptualnego, jak i empirycznego rodzaju.

Warto w tym miejscu zauważyć, że oddziaływanie zarówno polityki spójności, jak i wspólnej polityki rolnej/rozwoju obszarów wiejskich przejawia się głównie poprzez inwestycje w infrastrukturę lub zachęty finansowe/wsparcie finansowe na rzecz działań prywatnych. Dostęp do tych środków finansowych ma ogromne znaczenie dla wszystkich regionów państw członkowskich (nie tylko beneficjentów netto). Z drugiej strony terytorialne oddziaływanie polityki ochrony środowiska (oraz podobnie, choć mniej widocznie – polityki transportowej) bierze się przede wszystkim z uregulowań proceduralnych na szczeblu UE. Powoduje to konflikt na poziomie lokalnym, regionalnym, a czasem nawet krajowym – nie tylko pionowo (regiony niestosujące się do przepisów UE), ale i poziomo, gdy rząd regionalny staje przed konfliktem sektorowym na szczeblu regionalnym, np. pomiędzy ministerstwem ochrony środowiska a ministerstwem gospodarki lub zatrudnienia. W obu przypadkach niezbędna jest koordynacja na szczeblu terytorialnym, która najczęściej przypada w udziale planowaniu przestrzennemu. Nie należy jednak rozumieć przez to, że rozwój przestrzenny może czy nawet powinien być koordynowany w analogiczny sposób na szczeblu UE.

Jest jeszcze trzecia grupa strategii politycznych o istotnym oddziaływaniu terytorialnym, wymienionych w agendzie terytorialnej, są one jednak zbyt szczegółowe by możliwe było dokładniejsze zagłębienie się tematykę w niniejszej notatce ad hoc. Grupa ta obejmuje między innymi: politykę badań i rozwoju, politykę podatkową, gospodarczą i monetarną UE, politykę UE w zakresie handlu zagranicznego, politykę UE w zakresie bezpieczeństwa żywności, politykę przedsiębiorczości i politykę przemysłową UE.

3) Zalecenia dotyczące opracowywania strategii politycznych

Białe księga nt. zarządzania podkreśla potrzebę odejścia od logiki – w dużej mierze sektorowej – wprowadzania w życie strategii politycznych i zaleca przejście do bardziej spójnej polityki w dziedzinie spójności terytorialnej. Terytorialne oddziaływanie strategii politycznych UE w dziedzinach takich jak transport, energia czy też ochrona środowiska powinno być traktowane i postrzegane jako spójna całość. Podobnie rzecz ma się z decyzjami – te podejmowane na szczeblu regionalnym i lokalnym powinny być spójne z krajowymi i europejskimi zasadami dotyczącymi trwałego i zrównoważonego rozwoju terytorialnego w ramach UE. Koordynacja pomiędzy strategiami politycznymi UE a tymi na szczeblu krajowym/regionalnym jest wyzwaniem dla zarządzania na wszystkich poziomach i można być pewnym jednego – każde pozornie jednoznaczne (proste) rozwiązanie, czy to odgórne, czy też oddolne, będzie uznane za nieskuteczne.

Nasze zalecenia w tym zakresie uwzględniają jako punkt wyjściowy istniejące narzędzia oceny oraz bieżący proces podejmowania decyzji politycznych na szczeblu UE i poddają analizie działania, które mogą być przydatne do osiągnięcia bardziej spójnego zestawu strategii politycznych. Pośród wspomnianych narzędzi oceny najbardziej istotne dla polityki terytorialnej są: ocena oddziaływania na środowisko (OOS), strategiczna ocena oddziaływania na środowisko (SOOS) oraz stosowana przez Komisję ocena skutków (OS), choć należy też uwzględnić istniejący system oceny w ramach polityki spójności. Ocena oddziaływania terytorialnego (OOT) ustanowiona jako instrument planowania lub podejmowania decyzji politycznych w szeregu państw członkowskich może być w chwili obecnej określona jako narzędzie oceny oddziaływania (przestrzennych) projektów i planów rozwojowych w stosunku do celów polityki przestrzennej lub perspektyw wyznaczonych dla danego terenu lub większego obszaru.

Zarówno agenda terytorialna, jak i karta lipska zawierają zalecenia dotyczące opracowywania strategii politycznych. Jednak w przeciwieństwie do karty lipskiej, która może zostać uznana za ostateczny dokument strategiczny dla odnośnych władz, wyposażający też w odpowiednie instrumenty na szczeblu UE, zalecenia agendy terytorialnej są raczej ogólnej natury. Najważniejszym zdaniem do wykonania, jakie przewidziano w agendzie, jest opracowanie w trakcie trwania kilku kolejnych prezydencji planu działania. Prezydencja portugalska rozpoczęła prace nad programem działania na rzecz wdrożenia agendy terytorialnej, a prezydencja słoweńska zgodziła się rozpocząć jego wprowadzanie w życie. Zgodnie z naszymi zaleceniami rzeczony plan działania powinien skupiać się na 4 kluczowych obszarach działania, a mianowicie:

- **Działaniach uświadamiających**

Wiedza na temat znaczenia terytorialnego wymiaru europejskich strategii politycznych oraz politycznych starań na rzecz pionowej i poziomej koordynacji jest nadal ograniczona do relatywnie małej grupy specjalistów ds. rozwoju przestrzennego (w strukturach rządowych lub poza nimi). Program ESPON 2013 jest najlepszym narzędziem do odegrania kluczowej roli w gromadzeniu i przetwarzaniu informacji dotyczących kampanii informacyjnej. Potrzebne jest też przywództwo polityczne, aby rozpowszechnić informacje i nadać im polityczne znaczenie. Uważamy, że PE mógłby podjąć się tej właśnie roli.

- **Procesie koordynacji opracowywania strategii politycznych**

Mając na uwadze, że obecny proces koordynacji opracowywania strategii politycznych nie przyniósł zadowalających wyników w odniesieniu do wymiaru terytorialnego, zalecamy usprawnienie go poprzez trzy działania, wszystkie w zakresie kompetencji instytucji UE: 1.) powołanie międzywydziałowej grupy ds. spójności terytorialnej; 2.)

zintensyfikowanie politycznej dyskusji na forum regularnych nieformalnych spotkań ministerialnych ministrów odpowiedzialnych za planowanie przestrzenne; oraz 3.) wprowadzenie otwartej metody koordynacji, obejmującej przegląd partnerski (peer review). Podczas gdy celem pierwszego działania byłoby wzmocnienie poziomej koordynacji pomiędzy służbami Komisji, pozostałe dwa działania dotyczyłyby kwestii koordynacji pionowej.

- **Narzędzia służące integracji wymiaru terytorialnego**

Instrumenty służące ocenie oddziaływania planowanych działań w zakresie strategii politycznych i oceny bieżących środków politycznych wydają się dalece zaawansowane na szczeblu UE oraz w większości państw członkowskich. Dlatego też uważamy, że opracowanie nowego (formalnego) narzędzia OOT na poziomie UE nie jest konieczne, bardzo zalecane byłoby natomiast włączenie wymiaru terytorialnego do ponadkrajowej (i prawdopodobnie transgranicznej) SOOS oraz objęcie go stosowaną przez Komisję formalną oceną skutków (OS). Miałoby to ogromny wpływ na uznanie wymiaru terytorialnego działań politycznych UE oraz projektów o ponadkrajowym wymiarze.

- **Ocena proponowanego programu działania**

Zakładając, że podstawowym celem proponowanego programu działania jest w pierwszej kolejności upowszechnianie wiedzy na temat znaczenia wymiaru terytorialnego w osiągnięciu spójności społeczno-gospodarczej, a w drugiej – uwzględnienie priorytetów określonych w agendzie terytorialnej oraz karcie lipskiej, rozróżniamy dwa rodzaje wyników, które należy ocenić przy wdrażaniu omawianego programu działania: a) osiągnięcie proponowanych instytucjonalnych innowacji lub odpowiednio postęp w ich zakresie oraz b) wprowadzenie wskaźników dotyczących spójności terytorialnej oraz osiągnięcie w ich sprawie konsensusu. W odniesieniu do ostatniej kwestii istnieje (zbyt) wiele możliwych propozycji, ale do tej pory nie osiągnięto porozumienia co do ich słuszności i wykonalności. Dlatego też zalecamy, aby decyzja w sprawie odpowiednich i dostępnych wskaźników oceny terytorialnej spójności, a stąd także w sprawie oddziaływania programu działania, stała się pierwszym wynikiem proponowanego procesu otwartej metody koordynacji (OMK).